

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ АПН УКРАЇНИ

На правах рукопису

ЛАНОВЕНКО ІГОР ІГОРОВИЧ

КОНЦЕПЦІЯ РАННЬОЇ ПРОФІЛАКТИКИ
СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ

Спеціальність: 12.00.08 -
кримінальне право і
кримінологія; виправно-
трудове право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ - 1995

00777996 (2)

2

Робота виконана: на кафедрі кримінально-правових дисциплін КІВС при Українській академії внутрішніх справ; у лабораторії ресоціалізації інституту психології АПН України

Наукові керівники: ГЛУШКОВ В.О., заслужений юрист України, доктор юридичних наук;
МАЦЕНКО В.Ф., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник.

ОФІЦІЙНІ ОПОНЕНТИ:

Заслужений діяч науки і техніки,
доктор юридичних наук, професор

П.П.Михайленко

кандидат юридичних наук

О.І.Рошин

Провідна організація: юридичний факультет Київського національного університету ім.Тараса Шевченка.

Захист дисертації відбудеться "29" березня 1995 р. о 14 годині на засіданні вченої ради К.01.56.01. при Українській академії внутрішніх справ (252035, м.Київ, пл. Соломенська, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії внутрішніх справ.

Автореферат розісланий "27" лютого 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент

В.І.Женунтій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. Криміногенна ситуація в Україні свідчить про тенденцію зростання насильницької злочинності, в тому числі тяжких статевих злочинів, які супроводжуються садизмом, вбивствами. При цьому різко зростає латентність суспільно небезпечних статевих діянь, перш за все насильницького характеру. У зв'язку з цим офіційна судова статистика в значній мірі не відтворює дійсний стан, динаміку і структуру статевих злочинів. Становище ускладнюється ще й тому, що більшість статевих маніяків-насильників не вписуються до звичної кримінально-портретної схеми: вони не мають специфічної відштовхуючої зовнішності, в їх первісних контактах звичайно непомітні будь-які аномалії, вони також нерідко позитивно характеризуються в сімейних, професійних і взагалі міжособистих взаєминах.

Практика боротьби зі статевими злочинами стверджує, що правоохоронні органи, як правило, затребуються з приводу вже вчинених злочинних посягань, що пояснюється недостатньою ефективністю саме ранньої їх профілактики. Аналіз теорії і практики боротьби зі статевими злочинами дає можливість зробити висновок, що до нинішнього часу не існує по суті цілісної концепції ранньої профілактики розглядуваної категорії посягань, хоч сама проблематика під різним кутом зору розглядалась значним колом дослідників (Алімов С.Б., Андреев Б.В., Андреева Л.О., Антонов-Романовський Г.В., Антонян Ю.М., Бліндер Б.О., Волженкін Б.В., Внуков В.А., Герцензон О.А., Голубев В.П., Густов Г.О.,

Данієльбек Б.В., Елемісов Г.Б., Ігнатов О.М., Кальман О.Г., Краснушкін Е.К., Кудряков Ю.Н., Люблінський П.І., Маньковський Б.С., Мінковський Г.М., Овчинський С.С., Оршанський Л.Г., Рахметов С.М., Сегал Г.М., Соболева С.Б., Суценко Ю.К., Побегайло Е.Ф., Попелкін К.О., Філіпов О.П., Хлинцов М.М., Яковлев Я.М., Яхонтов В.О. та ін.). В Україні найбільш вагомий внесок у розробку проблематики боротьби зі статевими злочинами зробив Александров Ю.В. Проте в опублікованих працях головним чином розглядалися кримінально-правові аспекти відповідальності, зокрема стосовно аналізу складів злочину, спірної кваліфікації, тощо. Питання ж ранньої профілактики найчастіше залишалися мовби за кадром навіть кримінологічних досліджень. Цим і обумовлений вибір теми дисертації.

Мета та основні завдання дослідження

продиктовані підвищеною актуальністю розглядуваної проблеми та необхідністю внести певні корективи у стратегію і тактику ранньої профілактики статевих злочинів. Головна мета полягала в тому, щоб сформулювати достатньо повну кримінологічну концепцію їх ранньої профілактики. Цій меті підпорядковані основні завдання роботи: а) визначити об'єкт ранньої профілактики статевих злочинів; б) осмислити теоретичний доробок попередніх дослідників, особливо щодо визначення статевої норми та статевих відхилень у кримінологічному аспекті; в) показати комплексний характер проблеми ранньої профілактики злочинів; г) обґрунтувати необхідність системного підходу до статевого виховання, що враховує вікові психосексуальні особливості неповнолітніх, розкрити важливу роль їх статевого виховання в умовах сім'ї і школи, бо саме у підвищенні його ефективності вбачаються додаткові можливості щодо захисту молоді від моральної

емпіричного матеріалу розглядається проблема занепаду виховної роботи, як в цілому в сучасній сім'ї і школі, так і особливо статевого виховання дітей. Таке становище обумовлене відсутністю комплексних, науково-обґрунтованих програм, спрямованих на формування статевого світогляду молоді.

Достатньо очевидно, що статеве виховання неповнолітніх в сучасних умовах сім'ї і школи у більшості випадків носить суто формальний характер. Конкретно-соціологічні дослідження дають підстави для висновку, що, починаючи з підліткового віку, ця обставина обумовлює все більш негативні наслідки з урахуванням стрімкого росту злочинності в цілому, впливів вулиці, сумнівних знайомств. Цьому також сприяє терпимість суспільства до порнофільмів, порнолітератури та тіньової проституції.

Держава і суспільство, на думку автора, повинні терміново переглянути своє ставлення пасивного невтручання (або суто формальної діяльності) щодо статевого виховання підростаючого покоління, бо вирішення проблеми статевої забезпечує основу виховного процесу. Проведений автором історико-соціологічний аналіз виховної функції сім'ї і школи в становленні статевого світогляду неповнолітніх базувався на трьох вихідних постулатах: а) зміст людської діяльності в основному полягає у соціалізації свого потомства; б) виховний процес починається з формування статевої самосвідомості та статевої поведінки; в) дітей готують до створення власної сім'ї на основі нормальних статевої устоїв.

Значна увага у дисертації приділена пошукам нових підходів до реалізації статевого виховання неповнолітніх з наголосом на розробку сучасної стратегії і тактики ранньої

профілактики статевих відхилень. Так, в умовах сім'ї у статевого вихованні повинні враховуватися: морально-культурна функція, що сприяє оптимальним формам соціальної поведінки; емоційна функція, яка забезпечує певну стабільність почуттів, емоцій; сексуальна функція, від якої в значній мірі залежить формування статевої норми або статевих відхилень; правова функція, завдяки якій закріплюється позитивний соціально-правовий та статоролевий самоконтроль. Отже, до проблеми статевого виховання слід підходити достатньо широко, на міждисциплінарному рівні.

У дисертації особливого значення набуває системний підхід до статевого виховання, який органічно поєднує завдання родинної, педагогічної, психологічної, медичної та кримінологічної спрямованості. Зазначені функції статевого виховання неповнолітніх, доповнюючи одна одну, "працюють" на перспективу ефективної ранньої профілактики статевої злочинності.

З урахуванням дисертаційного дослідження та системного підходу до реалізації виховних функцій сім'ї і школи, стає можливим визначити деякі стратегічні напрямки діяльності, що ведуть до докорінного підвищення ефективності статевого виховання неповнолітніх. Це: а) розробка і реалізація комплексної державної програми, спеціально спрямованої на зміцнення інституту сім'ї; б) підготовка міжвідомчими науковими колективами фундаментальних, з урахуванням останніх наукових досягнень різного профілю, кримінологічних методик статевого виховання, націлених на закріплення у неповнолітніх оптимального статевого світогляду, а також на ранню профілактику статевих відхилень, у тому числі в їх

міждисциплінарна, бо виникає як результат інтеграційних тенденцій у сучасному науковому знанні про людину.

3. З позицій досягнень сучасних наук про людину в дисертації висувається ідея, спрямована на поглиблення поняття статевої норми та статевого відхилення; обґрунтовується висновок про те, що статевою нормою в кримінологічному розумінні охоплюється не тільки середньостатистична величина, але й ті відхилення від неї, які не суперечать вимогам кримінального законодавства, оскільки не можуть стати пусковим механізмом злочинної статевої поведінки.

4. Стіяка тенденція зростання статевого відхилення, які спроможні стимулювати статево злочинність, обумовлена соціальною нестабільністю суспільства, певною девальвацією інституту сім'ї, занедбанням організації виховної роботи у школі, погіршенням фізичного та психічного стану здоров'я підростаючого покоління. Магістральний шлях ранньої профілактики статевого злочинів вбачається у своєчасному виявленні, корекції та нейтралізації відхилення психосексуального розвитку у поєднанні з більш ефективним статевим вихованням. Воно може бути дійсно результативним тільки з урахуванням вікових та інтелектуальних особливостей неповнолітніх та стадій їх статевого визрівання, а також при закріпленні в їх свідомості основних морально-правових устоїв та правил статево-ролевої поведінки. По відношенню "важких" дітей, схильних до аморальної поведінки, на передній план висувається саме кримінологічна суть статевого виховання.

5. Дійсно перспективним може стати тільки такий державний та громадський підхід до ранньої профілактики статевого злочинів, який би базувався на кримінологічній

концепції ранньої профілактики статевих відхилень, здійснюваної в процесі більш ефективного, науково обгрунтованого та методично апробованого статевого виховання неповнолітніх в умовах сім'ї і школи. Таке виховання може ефективно використовуватися у боротьбі з латентністю статевих злочинів, спрямованих проти неповнолітніх.

Теоретичне та практичне значення

дисертаційного дослідження полягає в його спрямованості на принципове підвищення ефективності боротьби зі статевими злочинами за рахунок нових підходів до ранньої профілактики статевих відхилень шляхом посилення якісного рівня статевого виховання неповнолітніх. Матеріали дисертації можуть бути використані як методичні рекомендації для суб'єктів ранньої профілактики статевих відхилень та статевих злочинів, а також у навчальному процесі.

Апробація результатів дослідження. Висновки та пропозиції по дисертаційній роботі викладені автором у 12 наукових публікаціях, більшість з яких знайшла відображення в наукових повідомленнях на республіканських та міжнародних наукових конференціях. Розроблена та апробована універсальна анкета для вивчення статевої поведінки та ефективності статевого виховання неповнолітніх. Серед загальноосвітніх шкіл базовою для контрольних досліджень була обрана школа № 101 м.Києва.

Структура дисертації складається з вступу, двох глав, які охоплюють п'ять параграфів, висновку та додатків, в тому числі списку використаної літератури.

ЗМІСТ РОБОТИ

У "Вступі" аргументується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкривається його мета та завдання, обґрунтовується методологічна, методична та емпірична база роботи. Сформульовані основні теоретичні положення, що винесені на захист.

У главі 1 "Кримінальна сексологія та її роль у ранній профілактиці статевої злочинності" розглянуті кримінологічні аспекти статевих відхилень та їх місце у механізмах вчинення статевих злочинів. Глава складається з трьох параграфів.

У параграфі 1 "Кримінологічне значення статевих відхилень (постановка проблеми)" будь-які форми людської поведінки розглядаються як процеси перетворення внутрішнього стану (фізіологічного, психічного та духовного) у відповідну діяльність, спрямовану на суспільно значущі об'єкти. Особливе місце у системі діяльності займає статеві поведінка як найбільш яскравий прояв взаємообумовленості біологічного та соціального у життєдіяльності. Тому вивчення статевої поведінки та статевих відносин може бути лише комплексним, на основі інтеграції наук про людину, перш за все таких, як психологія, педагогіка, сексологія, медицина та кримінологія. Кримінологічний зріз дослідження статевої поведінки мов би синтезує у собі результати, здобуті цими науками; перекидаючи місток між гуманітарним та природничим (і

медичним) знанням, він дозволяє визначити більшу частину аспектів проблеми статевого відхилення та їх суспільно небезпечних наслідків.

Одним з центральних теоретичних завдань, що вирішуються у цьому параграфі, є розробка поняття норми стосовно до поведінки в цілому та статевого виховання зокрема. Основна ідея полягає в тому, що поняття норми динамічне й визначається тими історичними умовами, у межах яких воно розробляється (у дисертації дане положення обґрунтовується на широкому історичному матеріалі; особлива увага приділялася науковим джерелам XIX-XX ст., де досліджувались проблемні питання боротьби з статевою злочинністю). Ця особливість норми проявляється й у випадках відхилення від неї, які розглядаються або як нормальні, або як аномалії в залежності від суспільних вимог до особи, її поведінки.

Відповідно, амплітуда коливань у системі "норма-відхилення (антинорма)" буває різною; вона несе в собі значну кількість проміжних ланок. У дисертації показано, що в теперішній час ця загальна риса статевої поведінки набула своєї специфіки, яка полягає в тому, що, з одного боку, багато статевого відхилення все частіше розглядається як форма нормальної статевої поведінки, а з другого, вони все більше набувають таких рис, які, при певних обставинах, можуть стати суспільно небезпечними й призвести до статевого насильства, злочину. Ця двоякість статевого відхилення (девіацій), коли вони одночасно можуть бути і лише характеристиками індивідуальності статевої поведінки людини, і перетворитися на суспільно неприпустимі, диктує необхідність формування такої науки, як кримінальна сексологія.

На основі розвитку цієї науки також можливо було б створити у суспільстві більш гуманне відношення до людини у двох напрямках: завдяки розширенню змісту поняття норми статевої поведінки, у якому б враховувалося існування індивідуальних сексуальних особливостей конкретних осіб, і визначенню тих статевої відхилень, які явно чи потенційно погрожують посяганнями на особу, її здоров'я та честь, тобто відхилень кримінального характеру.

У дисертації зроблена спроба класифікації статевої відхилень, де виділені девіації, що межують зі статевими праворушеннями, а потім й злочинами. З урахуванням напрямку дослідження, це дало можливість основну увагу зосередити на тих відхиленнях, боротьба з якими становить зміст ранньої профілактики статевої злочинності. Головне у кримінальній сексології, на відміну від традиційної сексологічної науки (що вивчає фізіологічні, психологічні та частково соціальні аспекти статевої взаємовідносин на основі досягнень медицини), полягає в тому, що дослідники зосереджуються, по-перше, на вивченні статевої відхилень як причини та умови статевої злочинності, і, по-друге, на аналізі тих статевої відхилень, які безпосередньо призводять до деградації моралі особи, а тому потребують ранньої кримінологічної профілактики, насамперед через сім'ю і школу. Причому мова йдеться не тільки про ранню профілактику статевої злочинності, а й про ранню профілактику можливих статевої патологій.

У параграфі 2 "Місце статевої відхилень у генезису статевої злочинності" досліджуються механізми формування конкретних статевої відхилень, розкриваються причини та умови, що сприяють їх формуванню. Статевої відхилення, які мають кримінологічне

значення, класифіковані у трьох основних напрямках: а) відхилення стосовно об'єктів статевого потягу (гомосексуалізм, лесбіянство, транссексуалізм, фетишизм, трансвестизм, педофілія, ефебофілія, геронтофілія, зоофілія, німфоманія, сатириазіс, сексуальна піроманія та інш.); б) відхилення у засобах реалізації статевого потягу (садизм, мазохізм, некрофілія, ексгібіціонізм, вуайеризм, триолізм та інш.); в) нетипові відхилення у соціально-статевій поведінці (проституція жіноча, проституція чоловіча, патологічні форми ревностів та інш.). Такі різні прояви статевих відхилень розглянуті у дисертації на рівні сексо-кримінологічних явищ, які мають велике значення у запуску механізмів здійснення статевих злочинів, особливо при сполученні декількох статевих відхилень, коли детонатором у більшості випадків стає статевий садизм.

Аналіз історії розвитку уявлень про форми боротьби з статевою злочинністю дозволив зробити загальний висновок про те, що історія людського суспільства багата прикладами трансформації статевих відхилень у статеву норму і, навпаки, що актуалізує значення більш глибокого, комплексного дослідження цієї проблеми. Уточнюється й поняття кримінологічної норми статевої поведінки: під оптимальною розуміється така, що найбільш бажана суспільству і протягується у процесі статевого виховання підростаючого покоління; прийнятна норма - це наслідок подолання тих чи інших труднощів у статевоу вихованні; критична ж вбачається у можливості її трансформації у статеві злочини. Ця класифікація базується й на урахуванні тієї обставини, що система сексуальних обмежень у суспільстві має більш жорсткий, порівняно з медичною нормою, характер, а тому кримінолог постійно зустрічається з проблемою такого

розходження при науковому визначенні межі стосовно статевої норми та патології. З позиції кримінологічної науки статеві відхилення розглядалися через призму нездоров'я суспільства та окремих людей, а тому правомірно поставити питання про принципове розширення медико-правового підходу при формулюванні конкретних завдань, адресованих судово-психіатричній експертизі, про доцільність більш частішого впровадження комплексних експертиз, що включатимуть і спеціальний аналіз психологічного характеру, який впливає з статевої поведінки особи.

У дисертації показано, що актуалізація проблеми боротьби з статевою злочинністю спостерігається на фоні сучасної сексуальної революції, яка супроводжується зростаючою деформацією статевої свідомості молоді у бік статевої розпущеності та вседозволеності. Спостерігається і ослаблення та навіть руйнування інституту сім'ї, де перш за все повинна формуватися та закріплюватися суспільно прийнятна статева свідомість неповнолітніх, яка у значній мірі обумовлює їх статево-світогляд на протязі всього життя. Крім того, спостерігається й стійка переорієнтація сучасної школи у напрямку лише нарощування обсягу знання з явною втратою зацікавленості власне вихованням з підготовкою молоді до оптимального вирішення проблем статевої діяльності.

Зазначені обставини у дисертації стали відправними щодо обґрунтування кримінологічного прогнозу про стійку тенденцію росту статево-злочинів, особливо суспільно небезпечних, де присутнє маніакальне прагнення до найбільш жорстоких форм сексуального насильства. Авторська думка полягає в тому, що до ранньої профілактики статево-злочинів слід підходити з принципово нової позиції,

коли актуалізується кримінологічна значущість ранньої профілактики статевих відхилень серед неповнолітніх. Тому у стратегічному плані центр ваги такої профілактики повинен бути переміщений у сім'ю і школу, головним чином реалізуючись шляхом науково апробованого статевого виховання підростаючого покоління.

У параграфі 3 "Роль статевих відхилень у здійсненні статевих злочинів", на відміну від попереднього параграфу, мова йде не про ті сексуальні відхилення (девіації), які найбільш типові й тому грають важливу роль у генезисі статевих злочинів, а лише про ті, які є основою вже вчинених злочинів. З урахуванням цього, перш за все, поглиблюється наукова аргументація концепції ранньої профілактики статевих злочинів на основі різностороннього емпіричного матеріалу. Порівняння результатів дослідження кримінологічної характеристики неповнолітніх злочинців-насилників та неповнолітніх, що потерпіли від статевих злочинів (праці Виноградова С.В., Антоняна Ю.М., Голубева В.П., Кудрякова Ю.Н. та інш.), з тими даними, що одержав автор у ході особистого конкретно-соціологічного дослідження цього питання, в основному збігаються. Однак встановлені й нові кримінологічні особливості. Зокрема, проаналізовані кримінальні справи про згвалтування та інші статеві злочини дозволили зробити висновок про те, що злочинці практично завжди мали якісь статеві відхилення або статеві спотворення, починаючи з неповнолітнього віку (перш за все, мова йде про садизм). Науковий інтерес викликає й та обставина, що кожний другий дорослий насилник, який визнав свою вину, повідомив, що відчував психологічну

готовність здійснити статеве насильство ще до настання повноліття.

Проведене дослідження підтверджує, що для статевих злочинів характерний виключно високий рівень латентності. Про це свідчить той факт, що з 120 опитаних десятикласниць кожна друга визнала, що або вже була зґвалтована, або зазнала грубого насильства з метою статевого акту, але їй вдалося його уникнути тільки завдяки недосвідченості насильника, випадковим обставинам й т.п. При цьому виявилось, що з числа опитаних жодна потерпіла не зверталася з приводу того, що трапилось, у правоохоронні органи; більш того, про це не дізналася й більшість батьків. Бажання приховати факт зґвалтування або спробу його обумовлене трьома основними мотивами: соромом, страхом помсти, недооцінкою суспільної небезпеки самої події. Високим є й фактор віктимності у поведінці потерпілих: кожна третя з потерпілих дівчат бажала або не заперечувала проти зустрічей з особою, яка згодом виявилася насильником, навіть романтизуючи свої взаємини з ним. Майже всі насильники були або однолітками потерпілих, або старшими за них на один-два роки. Характерно при цьому, що десятикласники терпимо ставилися до статевого насильства, а багато з них визнавали його звичайним елементом чоловічої статевої поведінки (про це свідчить опитування 80 десятикласників, абсолютна більшість з яких вже мала досвід статевих контактів).

Спеціальна увага приділена й дослідженню кримінологічних аспектів проблеми способів статевих насильств. Встановлено, що у теорії найменш вивченим є питання про використання при статевих насильствах безпорадного стану потерпілих; у дисертації сформульовані

відповідні рекомендації щодо посилення боротьби з втягненням неповнолітніх у пияцтво, наркоманію та проституцію. У роботі також обгрунтовується пропозиція про проведення більш ґрунтовної наукової дискусії з питання доцільності введення для злочинців-рецидивістів, що вчинили найбільш тяжкі статеві злочини, й такого додаткового покарання, як кастрація. Зокрема, доводиться, що, залишившись живим, статевий рецидивіст-вбивця не зможе, таким чином, у майбутньому представляти реальну загрозу повторення аналогічних трагедій; аргументується думка, що таке покарання, як кастрація, було б не тільки більш гуманним, порівняно з смертною карою, а й давало б злочинцю радикальний шанс позбавитися від нав'язливих спрямувань до жорстокого статевого садизму. Відмічається, що іноді такі насильники навіть самі бажають, щоб їх кастрували, вбачаючи в цьому надійний засіб запобігти черговому злочинному рецидиву. Можливість кастрації як додаткового покарання за найбільш тяжкі статеві злочини може грати й роль ефективного психологічного фактору попередження статевих злочинів взагалі.

Глава II "Статеве виховання неповнолітніх як умова ранньої профілактики статевих злочинів"

містить два параграфи. Вони стосуються питань саме специфіки статевого виховання неповнолітніх.

В параграфі 1 "Виховна функція сім'ї і школи у становленні статевого світогляду неповнолітніх" на основі узагальнення широкого

емпіричного матеріалу розглядається проблема занепаду виховної роботи, як в цілому в сучасній сім'ї і школі, так і особливо статевого виховання дітей. Таке становище обумовлене відсутністю комплексних, науково-обґрунтованих програм, спрямованих на формування статевого світогляду молоді.

Достатньо очевидно, що статеве виховання неповнолітніх в сучасних умовах сім'ї і школи у більшості випадків носить суто формальний характер. Конкретно-соціологічні дослідження дають підстави для висновку, що, починаючи з підліткового віку, ця обставина обумовлює все більш негативні наслідки з урахуванням стрімкого росту злочинності в цілому, впливів вулиці, сумнівних знайомств. Цьому також сприяє терпимість суспільства до порнофільмів, порнолітератури та тіньової проституції.

Держава і суспільство, на думку автора, повинні терміново переглянути своє ставлення пасивного невтручання (або суто формальної діяльності) щодо статевого виховання підростаючого покоління, бо вирішення проблеми статевої безпеки забезпечує основу виховного процесу. Проведений автором історико-соціологічний аналіз виховної функції сім'ї і школи в становленні статевого світогляду неповнолітніх базувався на трьох вихідних постулатах: а) зміст людської діяльності в основному полягає у соціалізації свого потомства; б) виховний процес починається з формування статевої самосвідомості та статевої поведінки; в) дітей готують до створення власної сім'ї на основі нормальних статевої устоїв.

Значна увага у дисертації приділена пошукам нових підходів до реалізації статевого виховання неповнолітніх з наголосом на розробку сучасної стратегії і тактики ранньої

профілактики статевого відхилення. Так, в умовах сім'ї у статевого виховання повинні враховуватися: морально-культурна функція, що сприяє оптимальним формам соціальної поведінки; емоційна функція, яка забезпечує певну стабільність почуттів, емоцій; сексуальна функція, від якої в значній мірі залежить формування статевої норми або статевого відхилення; правова функція, завдяки якій закріплюється позитивний соціально-правовий та статево-ролевий самоконтроль. Отже, до проблеми статевого виховання слід підходити достатньо широко, на міждисциплінарному рівні.

У дисертації особливого значення набуває системний підхід до статевого виховання, який органічно поєднує завдання родинної, педагогічної, психологічної, медичної та кримінологічної спрямованості. Зазначені функції статевого виховання неповнолітніх, доповнюючи одна одну, "працюють" на перспективу ефективної ранньої профілактики статевої злочинності.

З урахуванням дисертаційного дослідження та системного підходу до реалізації виховних функцій сім'ї і школи, стає можливим визначити деякі стратегічні напрямки діяльності, що ведуть до докорінного підвищення ефективності статевого виховання неповнолітніх. Це: а) розробка і реалізація комплексної державної програми, спеціально спрямованої на зміцнення інституту сім'ї; б) підготовка міжвідомчими науковими колективами фундаментальних, з урахуванням останніх наукових досягнень різного профілю, кримінологічних методик статевого виховання, націлених на закріплення у неповнолітніх оптимального статевого світогляду, а також на ранню профілактику статевого відхилення, у тому числі в їх

міждисциплінарна, бо виникає як результат інтеграційних тенденцій у сучасному науковому знанні про людину.

3. З позицій досягнень сучасних наук про людину в дисертації висувається ідея, спрямована на поглиблення поняття статевої норми та статевих відхилень; обґрунтовується висновок про те, що статевою нормою в кримінологічному розумінні охоплюється не тільки середньостатистична величина, але й ті відхилення від неї, які не суперечать вимогам кримінального законодавства, оскільки не можуть стати пусковим механізмом злочинної статевої поведінки.

4. Стійка тенденція зростання статевих відхилень, які спроможні стимулювати статево злочинність, обумовлена соціальною нестабільністю суспільства, певною девальвацією інституту сім'ї, занедбанням організації виховної роботи у школі, погіршенням фізичного та психічного стану здоров'я підростаючого покоління. Магістральний шлях ранньої профілактики статевих злочинів вбачається у своєчасному виявленні, корекції та нейтралізації відхилень психосексуального розвитку у поєднанні з більш ефективним статевим вихованням. Воно може бути дійсно результативним тільки з урахуванням вікових та інтелектуальних особливостей неповнолітніх та стадій їх статевого визрівання, а також при закріпленні в їх свідомості основних морально-правових устоїв та правил статевоорлевої поведінки. По відношенню "важких" дітей, схильних до аморальної поведінки, на передній план висувається саме кримінологічна суть статевого виховання.

5. Дійсно перспективним може стати тільки такий державний та громадський підхід до ранньої профілактики статевих злочинів, який би базувався на кримінологічній

концепції ранньої профілактики статевих відхилень, здійснюваної в процесі більш ефективного, науково обгрунтованого та методично апробованого статевого виховання неповнолітніх в умовах сім'ї і школи. Таке виховання може ефективно використовуватися у боротьбі з латентністю статевих злочинів, спрямованих проти неповнолітніх.

Теоретичне та практичне значення

дисертаційного дослідження полягає в його спрямованості на принципове підвищення ефективності боротьби зі статевими злочинами за рахунок нових підходів до ранньої профілактики статевих відхилень шляхом посилення якісного рівня статевого виховання неповнолітніх. Матеріали дисертації можуть бути використані як методичні рекомендації для суб'єктів ранньої профілактики статевих відхилень та статевих злочинів, а також у навчальному процесі.

Апробація результатів дослідження.

Висновки та пропозиції по дисертаційній роботі викладені автором у 12 наукових публікаціях, більшість з яких знайшла відображення в наукових повідомленнях на республіканських та міжнародних наукових конференціях. Розроблена та апробована універсальна анкета для вивчення статевої поведінки та ефективності статевого виховання неповнолітніх. Серед загальноосвітніх шкіл базовою для контрольних досліджень була обрана школа № 101 м.Києва.

Структура дисертації складається з вступу, двох глав, які охоплюють п'ять параграфів, висновку та додатків, в тому числі списку використаної літератури.

проблема національної освіти". Міністерство освіти України.- Ніжин,- 1994. - С. 80-83.

3. Психологічні умови профілактики та корекції відхилень у поведінці школярів //Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. Тези доповідей та матеріали міжнародної науково-практичної конференції.18-23 червня 1994 р. - Київ, - 1994. С. 242-244 (у співавторстві).

4. Про деякі напрямки вивчення особливостей та причин відхилень у ставевій поведінці неповнолітніх //Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність. Міжнародні наукові костюківські читання. Товариство психологів України, Том 2. - Київ, - 1993. - С.124-131.

5. Девіантні форми сексуальної поведінки та підліткова злочинність //Проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. Тези доповідей і повідомлень на республіканській науковій конференції. Інститут держави і права АН України, 25-26 вересня 1992. -Київ, 1992. - С.135-137.

6. Психологічна профілактика антигромадської поведінки "важких" учнів // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки у науково-технічній творчості молоді. Міністерство освіти України. Частина 1. - Переяслав-Хмельницький, 1992. - С. 10-12.

II. Інші публікації з теми дисертації:

7. Принцип ненасилля в концепції соціального обцения // Материалы второго межреспубликанского семинара "Принципы ненасилля в обучении и воспитании". Движение "Педагоги за мир и взаимопонимание". - М., Фонд мира, 1992. - С. 118-120.

8. Гуманізація процесу навчання: завдання і засоби реалізації // Науково-педагогічні проблеми підготовки вчителя у ВУЗі. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, Міністерство народної освіти УРСР. - Київ, 1991. С. 75-76 (у співавторстві).

9. Творчество как условие гуманизации процесса воспитания // Теория и практика воспитания в духе ненасилия. Движение "Педагоги за мир и взаимопонимание". Тезисы. Москва, 19-21 апреля 1990. - М., Фонд мира, 1990. - С.72-74.

10. Конкретно-социологическое исследование эффективности предварительного следствия // Наркотики и преступность. - Киев, "Наукова думка", 1994. - С. 153-155 (в соавторстве).

11. Культура як умова професійної орієнтації студентів-першокурсників // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки в науково-технічній творчості молоді. Збірник наукових праць. Міністерство освіти України. - Київ, 1992. - С. 56-58.

12. Ціннісна орієнтація особи, співвідношення індивідуального та типового // Проблеми розвитку психолого-педагогічної науки у науково-технічній творчості молоді. Збірник наукових праць. Міністерство народної освіти УРСР. - Київ, 1991. - С. 6-8.

Лановенко И.И. Концепция ранней профилактики половых преступлений. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 - уголовное право и криминология; исправительно-трудовое право. Украинская академия внутренних дел.

Исследуется основная идея ранней профилактики половых преступлений на стадии профилактики половых отклонений и повышения эффективности полового воспитания несовершеннолетних в семье и школе. Ключевые слова: половые преступления, половые отклонения, половое воспитание.

Lanovenko I.I. Conception earlier prophylaxis sexual crimes. Thesis to search of candidate's juridical degree of speciality 12.00.08 - criminal law and criminology; reform law.Ukraine academy home affairs.

Research main idea earlier prophylaxis sexual crimes of stage prophylaxis sex deflection and increase effectively sex training minor in family and school. Clue words: sex crimes, sex deflection, sex training.

AB 32.027

AB 32.027